

**ΟΙ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΟΙ
ΑΝΥΠΑΡΚΤΟΙ ΚΑΙ ΠΛΑΣΤΟΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ ΡΩΜΗΣ**

... οί δὲ λοιποὶ ἀπὸ τοῦ Πέτρου ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ σωτῆρος διὰ τοῦ Πέτρου, ὡς ὁ Κλήμης¹³ διὰ Πέτρου;

13. Κλήμης ὁ λεγόμενος ἐπίσκοπος Ῥώμης. πρῶτος βέβαιος ἐπίσκοπος Ῥώμης εἶναι ὁ Εὐάρεστος, ἐπισκοπεύσας κατὰ τὰ ἔτη 97-105 (Εὐσέβιος, Ἐκ. ἰστ. 5,6,4. Ἐπιφάνιος, Πανάρ. 27,6,7)· διὰ δὲ τὸν πρὸ τούτου καιρὸν οὐδεμία ἐγκυρος πληροφορία ὑπάρχει. εἰς χρόνους μεταγενεστέρους —περὶ τὸ 200— ἐπενοήθησαν

φανταστικοὶ τινες ἐπίσκοποι Ῥώμης διὰ τὴν κάλυψιν τῆς περιόδου 60-97. πρῶτος λέγεται ὁ δῆθεν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου κατασταθεὶς Λίνος, δεύτερος ὁ Ἀνέγκλητος, τρίτος ὁ Κλήτος, (ἀνορθόγραφος μορφή τοῦ ὀνόματος Κλεῖτος), τέταρτος ὁ Κλήμης, πέμπτος ὁ Ἀνάκλητος (ἀνύπαρκτον καὶ ὡς ὄνομα ἀπλῶς ἐν τε τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ γε ἐν τῇ λατινικῇ), μόλις δὲ ἕκτος ὁ καλῶς μεμαρτυρημένος Εὐάρεστος. ἐκ τῶν πέντε πεπλασμένων ἐπισκόπων Ῥώμης οἱ δύο, Λίνος καὶ Κλήμης, ὑποτίθεται ὅτι εἶναι οἱ μαθηταὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου οἱ ἀναφερόμενοι ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ (Φι 4,3· Β' Τι 4,21), ὧν ὁ Κλήμης φαίνεται καὶ τελείως ἄσχετος πρὸς τὴν Ῥώμην, Φιλιππήσιος ὧν καὶ μέλος τῆς ἐν Φιλίπποις τῆς Μακεδονίας ἐκκλησίας. εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι οἱ πλὴν τοῦ Λίνου λοιποὶ τέσσαρες πεπλασμένοι, Κλήμης Κλήτος Ἀνέγκλητος Ἀνάκλητος, ἔχουν πάντες ὡς βασικὴν συλλαβὴν τοῦ ὀνόματός των τὸ -κλη-, ὁ δὲ Λίνος τὸ -λη- ἢ -λι-. συμπεραίνω, ὅτι κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ Β' αἰῶνος παρεδίδοτο παλαιὸς τις καὶ ἐφθαρμένος κατάλογος τῶν ἐπισκόπων τῆς Ῥώμης, ὅστις εἶχε τὰ ὀνόματα «...κλη..., Εὐάρεστος, Ἀλέξανδρος, Εὐστός, Τελεσφόρος, Ὑγῖνος, Πῖος, Ἀνίκητος» (βλ. Ἐπιφάνιον, Πανάρ. 27,6,7), ἐξ οὗ τοῦτο μόνον ὑγιῶς εἰκάζεται, ὅτι ἐν Ῥώμῃ ὑπῆρχεν ἐπίσκοπος ἢ ἐπίσκοποι καὶ πρὸ τοῦ Εὐαρέστου. τοῦτο ὅμως τὸ ἐφθαρμένον -κλη- συνεπληρώθη κατ' εἰκασίαν κατὰ τέσσαρας τρόπους κατ' ἀρχὴν· Κλήμης, Κλήτος, Ἀνέγκλητος, Ἀνάκλητος. καὶ ὁ μὲν Κλήμης ἀνευρέθη μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Παύλου (Φι 4,3), ἰδρυτοῦ τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας κατὰ τὴν Κ. Διαθήκην. (βραδύτερον μόνον, τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἰδρυτῆς ἐπολιτογραφῆθη ὁ κορυφαῖος Πέτρος, ὁ καὶ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀπὸ τοῦ Κυρίου παραλαβὼν ἰδιαιτέρως κατὰ τοὺς παπικούς, διότι εἰς τὴν κορυφαίαν πόλιν τῆς αὐτοκρατορίας μόνον κορυφαῖος ἠδύνατο νὰ διορισθῇ ἰδρυτῆς). πάντως ἢ διὰ τοῦ Κλήμεντος συμπλήρωσις τοῦ -κλη-, καίτοι σφαλερά, ἦτο ὅμως ἢ πλεον ἀπλῆ καὶ φυσιολογικὴ εἰκασία. ὁ δὲ Ἀνέγκλητος ἀνευρέθη εἰς τὴν πρὸς Τίτον Ἐπιστολὴν τοῦ ἰδρυτοῦ πάλιν Παύλου, τὴν περὶ χειροτονιῶν ἐπισκόπων διαλαμβάνουσαν, ἐκεῖ ὅπου λέγει· «Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι» (Τι 1,7). εἰς τὴν τότε μεγαλογράμματον γραφὴν ἐφάνη ὡς κύριον ὄνομα Ἀνέγκλητος· καὶ τὸ χωρίον ἠρμηνεύθη ὡς προτροπὴ ἢ ἐντολὴ τοῦ Παύλου, ὅτι ἐπίσκοπος Ῥώμης πρέπει νὰ γίνῃ ὁ Ἀνέγκλητος οὗτος. οἱ ἔμπειροι περὶ τὰς ἀρχαίας ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς γνωρίζουν, ὅτι ὑπάρχουν πολλαὶ ἐρμηνεῖαι τοῦ εἴδους τούτου καὶ ἔτι ἀφελέστεροι. ὁ Κλήτος ἀνέκυψε δι' ἀπλῆς προσθήκης τῆς καταλήξεως -τος ἀντὶ -μης, ἢ καὶ ἐκ τοῦ πολλακίς λεγομένου ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Παύλου «ΚΛΗΤΟΣ ἀπόστολος» (Ῥω 1,1· Α' Κο 1,1). καὶ ὁ Ἀνάκλητος εἶναι παρανάγνωσις τοῦ Ἀνέγκλητος καὶ συμφυρμὸς μετὰ τοῦ Κλήτος. ὅταν δὲ ἡ συλλαβὴ

ΚΛΗ- ἐφθάρη ἔτι μᾶλλον, ἀπολέσασα τὸ Κ, τὸ ἀπομεῖναν ΛΗ, μηδὲν λέγον πλέον, ἐγένετο ΛΙ, ἴσως καὶ ἐφθάρη ἐκ δεξιῶν καὶ τὸ Η εἰς Ι, διότι ὑπῆρξε καὶ ἄλλος μαθητῆς τοῦ ἰδρυτοῦ Παύλου πάντοτε, ὁ Λίνος. τέλος διὰ λόγους ἄλλους ὁ κορυφαῖος Πέτρος, κληθεὶς πρῶτα εἰς Ῥώμην παρὰ τὰς μαρτυρίας τῆς Κ. Διαθήκης ὡς συνεργάτης καὶ συνιδρυτῆς τοῦ Παύλου, ἐκτοπίσας δ' ἔπειτα τὸν ἰδρυτὴν Παῦλον, ἐγένετο αὐτὸς ἰδρυτῆς καὶ ἐχειροτόνησε τὸν Λίνον, ἀπαξάπαντες δὲ οἱ λοιποὶ ἠκολούθησαν τοῦτον ὡς διάδοχοι, καὶ οὕτω τὸ πρὸ τοῦ Εὐαρέστου χρονικὸν κενὸν 60-97 ἐφορτίσθη διὰ πέντε ὀνομάτων προκυψάντων ἐκ μιᾶς μόνης συλλαβῆς ἀλλὰ τόσον γονίμου.

Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 160 καὶ 200 οἱ Ἑγήσιππος, Διονύσιος Κορίνθου, Εἰρηναῖος, καὶ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς μνημονεύουν μίαν Ἐπιστολὴν τοῦ Κλήμεντος Ῥώμης πρὸς Κορινθίους, τὴν φερομένην ἔπειτα ὡς Α', διότι περὶ τὸ 300 ἐνεφανίσθη καὶ μία Β' πρὸς Κορινθίους τοῦ αὐτοῦ, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου, ἣτις ὁμοῦς εἶναι ὁμιλία καὶ ὄχι ἐπιστολή. (Ἑγήσιππος καὶ Διονύσιος, παρ' Εὐσεβίῳ, Ἐκ. ἰστ. 3,16,1· 4,22,1-2· 4,23,11. Εἰρηναῖος, Ἔλ. 3,3,3. Κλήμης Ἀλ., Στρωμ. 1,7,38,8· 4,17,105,1· 4,18,111,1-3· 6,8,65,3. Εὐσεβίος, Ἐκ. ἰστ. 3,38,1). ἀμφότεραι περιέχονται εἰς τὸ χειρόγραφον τῆς Κ. Διαθήκης 02 τοῦ Ε' αἰῶνος (ἀλεξανδρινὸν χειρόγραφον ἢ Α), κατηριθμοῦντο δὲ ποτε καὶ μεταξὺ τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης. φέρονται δὲ καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐπιστολαὶ ὡς τοῦ Κλήμεντος Ῥώμης, αἵτινες ἀποτελοῦν ἴδιον σῶμα ἀποκρύφων γνωστὸν ὡς «Κλημέντια» (ΒΕΠ 1). σήμερον ἢ μὲν Α' Ἐπιστολὴ θεωρεῖται ὡς γνησία σχεδὸν ὑπὸ πάντων, ἢ δὲ Β' ὑπ' ἐλαχίστων· τὰ δὲ Κλημέντια θεωροῦνται ὑπὸ πάντων ὡς ψευδεπίγραφα καὶ ἀπόκρυφα. δεδομένου ὅτι ὁ Εὐσεβίος τοποθετεῖ τὴν ἐπισκοπεῖαν τοῦ Κλήμεντος κατὰ τὰ ἔτη 92-97, ἢ Α' τοῦλάχιστον Ἐπιστολὴ περιέχεται ἐντὸς τοῦ Α' αἰῶνος, εἰς ὃν οὐδὲν ἄλλο μεταβιβλικὸν κείμενον ἀνάγεται. καὶ θεωρεῖται λοιπὸν ὡς τὸ ἀρχαιότερον χριστιανικὸν κείμενον μετὰ τὴν Βίβλον. διὰ πολλοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα, φρονῶ, ὅτι ἀμφότεραι αἱ «Ἐπιστολαὶ Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους», Α' καὶ Β', εἶναι ψευδεπίγραφοι. τοῦτο μόνον λέγω ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν μαθητῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἢ καὶ ἄλλος τις, ἐπίσκοπος Ῥώμης κατὰ τὸν Α' αἰῶνα, νὰ πιστεύῃ εἰς τὸν μῦθον περὶ τοῦ ἀνυπάρκτου πτηνοῦ φοίνικος, ὃπερ δῆθεν, ὅταν γηράσῃ, ἀναγεννᾶται ἐκ τοῦ σεσηπότος πτώματός του, καί, μεταβαῖνον ἐξ Ἀραβίας εἰς Αἴγυπτον, προσφέρει τὰ παλαιὰ ὄστα του εἰς τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ Ἡλίου, οὔτε νὰ στηρίζῃ εἰς τὸν μῦθον τοῦτον τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν κοινήν ἀνάστασιν (§ 24-25), οὔτε νὰ πιστεύῃ εἰς τοὺς μύθους τῶν Δαναΐδων καὶ τῶν Διρκῶν (§ 6), ὅπως πράττει ὁ συγγραφεὺς τῆς Α' ἐπιστολῆς. καὶ νομίζω, ὅτι τὰ ἀρχαιότερα χριστιανικὰ κείμενα μετὰ τὴν Βίβλον εἶναι αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰγνατίου αἱ γραφεῖσαι τῷ 107. δὲν ἀποκλείω ὁμοῦς, ὁ συντάκτης τῶν «δύο Ἐπιστολῶν Κλήμεντος» νὰ ἦτο ἀνεύθυνός τις Χριστιανὸς ζήσας περὶ τὸ 160 καὶ ὀνομαζόμενος Κλήμης, ὅπως φέρεται καὶ εἰς τὰ χειρόγραφα. ἄλλο αὐτό.